

REMZÎ ve DİVANI

Yaşar AYDEMİR*

ÖZ

Remzî, 19. yüzyılda eser vermiş bugün Makedonya sınırları içerisinde bulunan Kalkandelen civarında yaşamış şairlerimizden birisidir. Hayatı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan şairin Makedonya Milli Kütüphanesi'nde cönk tarzı bir yazmada 100 varak tutarında şiirleri mevcuttur. Yazımız söz konusu yazmadan hareketle Remzî'nin hayatı, edebî kişiliği ve divanını tanıtmayı amaçlamaktadır.

Remzî'nin hayatı, yaşadığı yer ve dönemi, irtibatla bulunduğu kimseler, tarikatı gibi şairi tanıtıcı bilgiler şiirlerinin satır aralarından çıkan bilgilerle inşa edilmiştir. Bektaşî kültürünün yaygın olduğu Rumeli'de Harabâtî Baba Tekkesi ve dolayısıyla Kalkandelen, Bektaşîliğin önemli merkezlerinden birisidir. 19. yüzyılda Kalkandelen ve civarı bürokrasisinde önemli isimlerden olan Recep Paşa ve oğullarının hem Bektaşîlik kültürüne hem de bölgenin imarına önemli katkıları olmuştur. Remzî de bu muhitte kendisine yer bulmuş, Bektaşîliğe intisabı olan bir şairdir.

Mürettep bir divan teşkil edecek kadar şiirleri bulunan Remzî'nin Türkçeyi kullanımı, aruz, kafiye ve redif kullanımı, şiirlerinin muhtevası; tarihleri, düvazdehleri, tarikat büyüklerine değişik vesilelerle yazdığı övgüleri, dönemine ve yaşadığı yere dair ilk elden sayılabilecek bilgi içerikleri, şiir anlayışı gibi hususiyetler, yazımızın ana çerçevesini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Remzî, Kalkandelen, Bektaşîlik, tarih, medhiye

REMZÎ AND HIS DIVAN

ABSTRACT

Remzî is one of our poets, who has lived in Kalkandelen city -which is in the boundaries of today's Macedonia- in 19th century. There is no source of information on his life, however, approximately 100 leafs of his poets are present in a *cönk* type lettering at Macedonian national library. This article aims to introduce life, literary identity and his divan with reference to the lettering mentioned above.

His life, the age and place he has lived in, the people he has been in contact, his sect and some other introductive information about Remzî has been constructed with the help of informations taken from his poems. In Rumeli, where Bektashism cult is widespread, Harabatî Baba Tekke, thereby, Kalkandelen is one of the important centers of Bektashism. Recep Pasha, who was a name to conjure with at the bureaucracy of Kalkandelen and its surroundings, and his sons has made great contributions to both Bektashi cult and the public improvements of the region. Remzî is a poet who has lived in that neighborhood and has had *intisap* to Bektashism.

At the poems of Remzî -who has sufficient amount of poets to create a rearranged (muretteb)divan- the usage of Turkish, the application of prosody, rime and repeated voices, content and dates of his poems, his düvazdeh's, the praises he has written to cult leaders for various reasons, primary sources of

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, aydemir@gazi.edu.tr, yasaraydemir@yahoo.com

information about his age & place and specialities like his comprehension of poetry has constructed the main frames of this article.

Keywords: Remzî, Kalkandelen, Bektashism, history, praise

1. Remzî'nin Hayatı

a. Remzî'nin Doğum Tarihi, Doğum Yeri, Ailesi, Öğrenimi ve Mahlası

Remzî, edebiyat tarihi kaynaklarımız içerisinde bulunan tezkirelere girememiş şairlerimizdendir. Onun hayatı ve edebî kişiliğine dair söyleyeceklerimiz divanı içerisindeki verilerden hareketlidir.

Remzî'nin doğum tarihini kesin olarak bilemiyoruz. Yaşadığı döneme ait ipuçlarını, yazdığı tarih manzumeleri ile kasidelerinden öğrenebiliyoruz. Remzî'nin divanında 19 tarih manzumesi vardır. Bunların en eski tarihli Recep Paşa'nın Sersem Ali Baba Meydanı Kubbesini tamir ettirmesi üzerine yazılmış tarih manzumesidir. 16 beyit tutarındaki manzumenin son beyti;

*Gedâyam derd-mendem Remziyâ böyle didüm târîh
Bu vakfa cehd iden câna cefâ gösterme yâ Yezdân¹*

olup 1225/1810-11 tarihini gösterir. Remzî'nin bu tarihlerde en azından manzum tarih yazabilecek bir yaşa ve edebî olgunluğa erişmiş olması gerekir. Buradan hareketle şairin en geç XVIII. yüzyılın sonlarında doğduğunu söylemek mümkün olur.

Remzî'nin doğum yeri ve yaşadığı yere dair kesin bilgilerimiz yoksa da onun düşürdüğü tarihler, irtibatta olduğu kimseler, sözünü ettiği tarikat büyükleri hakkında yazdığı medhiyeler onun Kalkandelen civarında doğup büyüdüğü ve hayatını idame ettirdiği izlenimi vermektedir. Remzî'nin tarihleri içerisinde Sersem Ali Baba Dergâhına Dervişlerin gelişine düşürdüğü;

*Bu Remzî derd-mend dervîş-i ednâyam didüm târîh
Yeñiden oldı revnak dergeh-i Sersem Ali Baba
Tarih: 1231/1815-16 (1231/1815-16)²*

dizeleri kendisinin de içinde bulunduğu dervîş grubuyla dergâhın tamirinden sonra daha aktif hale geldiğinin göstergesi gibidir. Yukarıda işaret ettiğimiz Remzî'nin Recep Paşanın Sersem Ali Baba Dergâhı meydanının kubbesini 1225/1810-11 yılında tamir ettirmesine düşürdüğü tarihe bakılırsa şairin olup bitenlere şahitlik ettiği, dergâhın dünü ve bugünü ile yakından ilgilendiği anlaşılır (340).

Şairin Kalkandelen ile ilgili bir diğer tarihi Abdurrahman Paşa'nın Alaca Camii veya Paşa Camii olarak da bilinen camii yeniden inşa edişini konu alan manzumesidir. Cami, Mutasarrıf Abdurrahman Paşa tarafından 1249/1833-34 yılında minare hariç eski yapı yerine yeni bir cami olarak yaptırılmıştır (İbrahimgil 1997: 249). Manzumeye göre cami önce “mazbutça” bir cami imiş, zamanla harab olup yok olmaya yüz tutmuş Abdurrahman Paşa camiyi yeniden inşa ettirmiştir:

¹ 340/16

² 341/12

Târîh-i Câmi '-i 'Abdurrahman Paşa
Sezâdur sad hezârân mâşaallâh diyeler cânâ
Du 'â-yı hayr ile bânisini yâd ide her dâna

Egerçi şöyle bir mazbûtça bir câmi ' idi evvel
Velî soñra harâba yüz tutup olmış idi ifnâ

Bu kerre ism[i] Abdurrahmân ol Pâşâ-yı hayr-endiş
Bu yolda bezl-i mâl idüp mücedded eyledi ihyâ

...
Gelüp üç er kılup gitdi meger târîh imiş Remzî
Müzeyyen câmi '-i şer '-i usûl-i Mustafâ hakkâ³

Remzî'nin bir köprü'nün inşasına yazdığı tarih manzumesi de yaşadığı yere işaret eder. "Târîh-i Cisir-i Veliyyü'n-Ni'am Abdurrahman Paşa" başlığını taşıyan şiir;

Te 'âlallah zihî Hallâk ki halk itdi bu eşyâyı
Akıtdı Şar Dağı'ndan böyle bir mâ '-i musaffâyı⁴

beyti ile başlar. Beyte göre akan su Şardağı'ndan gelmektedir. Kalkandelen şehri de Şar Dağlarının eteklerinde kurulmuştur. Pena Deresi şehri ikiye ayırır. Remzî'nin sözünü ettiği kemer köprü'nün Şar Dağları'ndan doğup şehrin ortasından geçen Pena nehri üzerinde kurulu olması kuvvetle muhtemeldir.

O deñlü bir latîf âb-ı revândur medhe şâyeste
Görürler nef'ini sîr-âb ider ednâyı a lâyı

Velikin cûş idince sed temel neydiğini bilmez
Taşınca doldurur çok hâr u hâşâk ile ovayı

Olur olmaz cisirler pâyidâr olmaz idi evvel
Sürerdi götürüp bûs itmege dâmân-ı deryâyı

Anuñ içün yapıldı bu arada nev kemer köpri
Mürûr itsün bilâ-havf beldenüñ yohsûl ile bâyı

...
Hudâyâ ism[i] 'Abdurrahmân ol Pâşâ-yı zî-şânüñ
Cemâlüñ setr idüp düş itme aslâ çeşm-i a dâyı

...
Mürûr idince üçler söylenildi böyle nev târîh
Görince nehriñ üzerinde memdûh cisir-i zîbâyı⁵

Remzî'nin Abdurrahman Paşanın bir hamamı restore ettirmesini konu alan manzumesi de şairin yaşadığı yere ve döneme dair bir başka işaret gibidir. Manzumeye göre uzunca bir zamandır harap vaziyette bulunan hamamı hayırsever Abdurrahman Paşa eksiksiz bir şekilde yenilemiştir:

³ 343/1-3, 7

⁴ 344/1

⁵ 344/2-5, 12, 14

*Egerçi çâr ihvândur bular medhe sezâ ez-dil
Velikin evvel Abdurrahman ol Pâşâ-yı pür-iz 'ân*

*İder hayrâta sa 'yi her umûrında kusûr itmez
Husûsâ bu hamâmı ol mücedded yapdı bî-noksân*

*Ezelden ber-harâb idi yaturdı niçe yıllarca
Binâ itdi anı ol zât-ı pâk u menba '-ı 'irfân⁶*

...
*Didüm hammâm-ı râhat-bahş için bir beyt iki târih
Du 'âdur Remziyâ maksûd dilde eyleyen cevân*

*Virür câna safâ bil tâhir eyler âdemi cânâ
Bu hammâmı safâ-efzâda diller şâd olur bâ-cân⁷*

Remzî'nin yukarıda zikredilen tarih manzumelerinden hareketle en geç XVIII. yüzyılın sonlarında Kalkandelen havalesinde doğup büyüdüğü ve ömrünü büyük ölçüde buralarda geçirdiği çıkarımı yapılabilir. Bu çıkarım, Remzî Divanındaki tarih manzumelerinin birçoğundan sağlıklı bir tarih çıkarılamadığı için Abdurrahman Paşanın Kalkandelen civarında görevde bulunduğu dönemden hareketle yapılmıştır. Remzî Divanında yer alan tarih manzumelerinin bir kısmında tarih rakam olarak da verilmiş, büyük bir kısmında ise böyle bir yola başvurulmamıştır. Tarihi rakam olarak verilen kimi manzumelerde belirtilen tarih bulunamamıştır.

Remzî'nin ailesine dair kayda değer bir bilgimiz yoktur. Ancak kimi dizelerinde ailenin lakabına işaret eden ifadeler vardır:

*Bu Remzî Sûdevîzâde degüldür gamdan âzâde
Komaya dâr-ı dünyâda cenâb-ı Kibriyâ sensüz⁸*

*Kapıldum gül cemâlün gördüğümde oldum üftâde
Ser-âgâz eyledüm bülbül gibi âh ile feryâda
O verd-i nâzenîne mâ 'il oldı Sûdevîzâde
Bu Remziye müyesser mi irişmek vasla dünyâda
Beni mecnûn iden ber-muktezâ-yı mâ ü tînümdür
İden giryân u ser-gerdân o la 'l-i engübînümdür⁹*

Bu bilgilerden hareketle şairin Sûdevîzade olarak tanıdığımızı söyleyebiliriz.

Remzî'nin ailesiyle ilişkili olabilecek bir beyti de Mahmut Talat'ın doğum tarihine yazılan manzumede geçer. Şairin “Bu denli medh okumanın kaynağı bana atadan kaldı.” cümlesiyle babasının da şiiir yazan ve medhiyeleri olan bir isim olabileceği izlenimi oluşturmaktadır:

*Fakîrem bir du 'âcı mübtedîyem iddi 'â kılmam
Bu deñlü medh okumakda atadandur baña mâye¹⁰*

⁶ 347/5-7

⁷ 347/15-16

⁸ 118/6

⁹ 329/5

¹⁰ 355/8

Remzî'nin düzenli bir eğitim alıp almadığı noktasında bilgimiz yoktur. Şiirlerinden anladığımız kadarıyla Bektaşî muhitinde kendisine yer bulmuş bu muhitin önde gelen isimleriyle dostluklar kurmuştur. Muhtemelen Bektaşî dergâhı çevresinde eğitimini tamamlamış klasik tarzda şiir yazacak düzeyde birikim sahibi olmuştur. Arapça-Farsça mülemmâ tarzında yazdığı bir beyitten (58/3) ve tasavvuf çevrelerinin çokça itibar ettiği, özellikle Arapça terkip ve telmihleri kullanması, Remzî'nin belli düzeyde Arapça ve Farsça bilgisi olduğu kanısını uyandırmaktadır.

Şairin mahlası Remzîdir. Başka mahlasla yazılmış bir şiirine rastlamadık. Ancak şiirleri içerisinde bunu ima eden dizeler mevcuttur. Bunlardan ilki bir kasidesinde geçen;

*Du 'acıyım kafesden murg-ı rûhum tâ ide pervâz
N'ola Remzî isem bir mahlasum da dîde-giryânî¹¹*

dizesidir. “Dîde-giryânî” kelime grubunu şairin mahlası olarak doğrudan almasak da bunu en azından düşündüğü bir mahlas gibi değerlendirmek mümkündür. Sersem Ali Baba'nın medhine ayırdığı murabbanın sonunda söylediği;

*Ey Hulûsî rûz u şeb Hakk 'a niyâzı eylerem
Sırr-ı şâh-ı evliyâdan gayr[i] râzî n'eylerem
Gâh Remzî gâh Râzî gâh Bâzî söylerem
Yâver olsun dem-be-dem ol Hazret-i Sersem Ali¹²*

Râzî ve Bâzî kelimeleri de kelime anlamları yanında mahlas gibi düşünülmüş olabileceği izlenimi vermektedir. Kendisinin Sûdevîzâde olduğunu söylediği iki ayrı manzumesinde kelimenin bir mahlas gibi kullanılabilmesi de akla gelmektedir (329/5, 118/6).

b. Remzî'nin Tarikatı, Devlet Erkânıyla Olan İlişkileri ve Ölümü

Remzî, şiirlerinden anlaşıldığına göre Bektaşî tarikatına mensuptur. Tarikattaki makam ve mevkiine dair bir bilgimiz yoktur. Şiirlerinin birçok yerinde kendisini “derviş” olarak tanıtır. Bu gerçekte dervişliği yanında tarikat adabının getirdiği bir söylem de olabilir:

*Baňa dervişlik pek çok görülmez aňla ey Remzî
Niçün kim cism-i zârum tende cânum hânedânıñdur¹³*

*Dervişem Remzî gedâ medh-i imâmı söylerem
Böyledür ümmüdümüz ki ideler lutfu 'atâ¹⁴*

*Remziyem dervişiniñ ednâsınıñ divânesi
Ol velîniñ şem '-i meydânında bir pervânesi
Toptoli mihmân ile dâ'im misâfirhânesi
Râhına cânum fedâ ey Hazret-i Sersem 'Ali¹⁵*

Şairin kaside nazım şekliyle kaleme aldığı manzumelerden biri “Münâcât Medh-i Düvazdeh İmam” başlığını taşır. “Düvazdeh İmam” övgüsüne ayrılmış üç

¹¹ 330/23

¹² 327/5

¹³ 95/5

¹⁴ 8/8

¹⁵ 9/7. Benzer örnekler için bkz: 17/8, 312/2/4, 341/12, 390/41.

kasidesi mevcuttur. “Sersem Ali Baba”, “Niyaz-nâme-i Hızır Baba”, “Cafer Baba”, “Mercan Baba”, “Münâcât Arz-ı Hâl-i Hazret-i Pîr” başlığıyla yazılmış medhiyelerle Hz. Hüseyin için yazılmış bir mersiyesi kaside nazım şekliyle yazılmış manzumeleridir. Bundan başka; murabbaları içerisinde Hz. Ali, Sersem Ali Baba, Hulusî'nin sufiyane bir gazelini terbisi; muhammesleri içerisinde on iki imam medhiyesi, Fevzî, Kenzî, Hulusî ve Fâzıl'ın gazellerine yazdığı tahmisler de ya sufiyane ya da muharremiye özelliği taşıyan şiirlerdir. Müseddeslerinden birisi Hızır Baba medhine, diğeri Bâlî Baba, bir diğeri de Hulusî'nin gazelini tesdis şeklinde tarikat büyüklerine övgü ve sufiyane manzumeleridir. Müsemmenlerinden birisi Hızır Baba medhine ayrılmıştır.

Bu şiirlerin ışığında şairin Bektaşî olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Remzî, bir derviş edasıyla bu tarikate hizmet etmiş, kalemini tarikatinin ve tarikat büyüklerinin emrine vermiş bir isimdir.

Remzî'nin ne işle uğraştığı, resmi bir görevinin olup olmadığını bilmiyoruz. Yaşadığı dönemde bürokraside görev alan kimselerle iyi ilişkiler kurduğu anlaşılan Remzî'nin devlet erkânı ile olan ilişkisi Bektaşîliğe mensup ve muhip kişilerin idaredeki görevleriyle ilişkili görünüyor. Şairin, Recep Paşa ve oğulları; Abdurrahman Paşa, Ali Hıfzı Paşa, Hasan Paşa ve Celaleddin Beylere değişik vesilelerle yazdığı şiirlerin tamamına yakını tarikat büyükleri, Recep Paşa, Recep Paşanın oğulları ve efradına yazılmıştır. Bir müseddes gazelinin son bendinde söylediği;

*Veliyyü 'n- ni' metümsin derd-mend Remzî gedâyım ben
Cihânda cürm[i] bî-had derd-i 'aşka müptelâyım ben
Gulâm-ı hânedân u hâk-i pâ-y-ı evliyâyım ben
Hüner yok elde dilde zâkir-i hayr du 'âyım ben
Hudâ rûz-ı dehendür virdigince dâ'imâ virsin
Murâduñ necm[i] evc-i âsumânda şu 'le göstereyim¹⁶*

dizeleri onun Recep Paşa ve hanedanına bağlılık ifadeleridir. Benzer ifadeler “veliyyü 'n-ni' met” ve “hânedân” vurgusu ile birçok beyitte geçer:

*Erenler himmet[i] hem üstlerinde sâye bân olsun
Yücelsin gece gün bu hânedânuñ şöhret ü şânı¹⁷*

*Gürûh-ı hânedân ser-çeşmesi merhûm Receb Paşa
Hayâtında kamu hayrât idi a'mâl[i] çün her ân¹⁸*

*Bu hânedân[i] yâ Rabb kederlerden emîn eyle
Olalar dâ'imâ dil-şâd u hem devletleri a'lâ¹⁹*

*Yeter ey dil niçe bir nûş idelüm derd ü gamı
İdelüm medh-i muhabbetle veliyyü 'n-ni' amî²⁰*

¹⁶ 322/5

¹⁷ 330/20

¹⁸ 347/1

¹⁹ 358/7

²⁰ 334/1. Benzer örnekler için bkz: 312/16, 334/8, 342/8, 344/11, 360/25, 95/5, 344, 360.

Remzî'nin Recep Paşa ve oğulları dışında Sofyalı Osman Paşanın vezâret tarihi, Sofya Mütessellimi Es'ad Ahmed Bey ve eşinin vefat tarihleri gibi manzumeleri düzeylerini bilemediğimiz devlet erkânı ile olan ilişkilerini gösterir.

Şairin ölümüne dair de elimizde net bilgiler yoktur. Yazdığı tarih manzumelerinden hareketle hangi tarihlerde hayatta olabileceğine dair bir kanaat belirlenebilir. Bu çerçevede Divan metnine bakıldığında yazdığı son tarih Hasan Paşa Sarayının yapılışına düşülen 1258/1842-43 tarihidir (358). Bu bilgiler ışığında Remzî'nin 1843'lerde hayatta olduğunu söyleyebiliriz.

2. Remzî'nin Edebî Kişiliği ve Divanı

a. Remzî'nin Şiir Anlayışı ve Türkçeyi Kullanımı

Tezkirelerde hakkında bilgi bulunmayan şâirin edebî kişiliğine dair değerlendirmelerimiz şiirleri üzerinden olacaktır. Herşeyden önce Remzî kendi şairliğini ve şiirini güçlü görmez. Değişik vesilelerle dile getirdiği bu husus onun derviş-meşrep kişiliği ve tarikat adabıyla da ilgili olmalıdır. Ancak güçlü bir şair olduğunu söylemek de mümkün değildir. Klasik şiirin büyük ölçüde gücünü kaybettiği bir dönemde yetişen şair bulunduğu çevrenin de etkisiyle halk şiiri ve divan şiiri arasında kendisine yer bulmuş, tekke şiirinin karakteristik özelliklerini göstermiş bir isimdir. Daha çok şiirlerini tarikatının ve düşüncesinin emrine vermiş görünmektedir. Buna rağmen geleneği bilen birisidir ve şiirleri büsbütün estetikten yoksun değildir.

Remzî'nin şiirleri tarikat içinde olanları ve gönül ehlini etkileme özelliğine sahiptir. Gönül ehli onun sözlerini kulağına küpe yapar:

*Remziyâ ehl-i hakikat kelimâtuñ işidüp
Ehl-i diller anı cân gûşına mengûş eyler*²¹

Onun şiirini seyreden marifet ehli “Bu yeni edalı şiir nerede görülmüş?” derler:

*Be Remzî şi'rini seyreyleyen ehl-i me'ârifler
Ne yirde zâhir olmuş böyle şi'r-i nev edâ dirler*²²

Şiir, Remzî'nin gamını dağıttığı bir eğlence gibidir:

*Gerçi ey Remzî gam-ı 'aşka tahammül kalmadı
Medh-i yâr itmekle çün eş'ârdur eglencemüz*²³

Marifet ehli Remzî'nin şiirini işitince onun nasıl çılgın bir âşık olduğunu anlamışlardır. Dolayısıyla onun şiirleri âşıkaneedir:

*Şi'rini ehl-i ma'ârif gûş idince Remziyâ
Didiler kim 'âşık-ı şeydâ imişsin añladık*²⁴

Memduhuna seslendiği bir beytinde şair şiirinde fesahat, belagat ve kemalin olmadığını söyler:

*Saña lâyıık suhanum yok seni medheylemege
Ne fesâhat ne belâgat ne de şi'rümde kemâl*²⁵

²¹ 83/6

²² 88/5

²³ 124/6

²⁴ 161/5

²⁵ 174/6

Hatta Remzî'nin şiir davasında bir iddiası da yoktur. O daha işin başlangıcındadır. Şiir ilim, kemal, anlayış ve kabiliyet gerektirir. O bunun farkındadır:

*Şi 'ir da 'vâsın itmeme mübtedîyem hâlimiz ma 'lûm
Ne 'ilm ü ne kemâlim var ne fehîm var ne isti 'dâd²⁶*

Remzî, genel olarak şairliği ile ilgili değerlendirmelerinde kendi şairliğini ve şiirini zayıf bulur. Kendisinden önce gelen şairler cevahir söylemiş gitmiştir. Saçma da olsa kendisi bu âlemde bir ad bırakmak için şiirler söylemiştir:

*Gelen şâ 'irler ey Remzî cevâhir söylemiş gitmiş
Bu deñlü saçma sözlerle cihânda sen de koy bir âd²⁷*

Şairin ne şiirinde devamlılık ne de halkın şiire itibarı vardır. Remzî'ye sözü bitirmek düşer:

*Ne şî 'rimizde var devâm ne i 'tibâr eyler 'avâm
Remzî yeter hatm it kelâm Hak hayr ide a 'mâlimiz²⁸*

Şairin kalemi sevgilinin yanağı üzerinde bulunan beni ve ayva tüyelerinin yâdıyla büyük inciler dökene; yanağının medhinde yeni edalı şiirler söyleyen bir şairdir:

*O hâl ü hattınuñ yâdıyla hâmem lü 'lü galtândur
Hemîşe 'ârızuñ medhinde nev-şî 'r ü edâyum ben²⁹*

Gönül ehli olanlar Remzî'nin sevgilinin güzelliğini medhedişini görünce “Ey Remzî! Senin üstadına yüzlerce aferin!” derler:

*Ehl-i diller medh-i hüsnüñde görince şî 'rimi
Didiler ki Remziyâ üstâdına sad âferîn³⁰*

Remzî, âleme ibret gözüyle bakar. Gönülüne seslenerek gaflet uykusundan uyanıp baharın geldiğini, Yezdan'ın lütfunun lale bahçesine eriştiğini görmesini ister:

*Uyan bu hâb-ı gafletden dilâ gör nev-bahâr oldı
İrişdi lutf-ı Yezdânî zemîne lâle-zâr oldı³¹*

Remzî'nin meddahım diye bir iddiası yoktur. Can kuşu tenden uçana kadar memduhunun duacıdır:

*Degil haddüm ki meddâhum diyü da 'vâ-yı hâm itmek
Du 'acıyım olunca bu tenümden murg-ı cân âzâd³²*

Remzî seviyesini bilen bir kimsedir; sayısız medh yapsa da şiir davasına giresi değildir:

*Niçe biñ medh o[ku]sam şî 'r ile da 'vâ kılmam
Gerçi bir Remzî gedâyam bilürem mertebemi³³*

O, şairler zümresinin en zayıfıdır; şairlik tabiatı zayıftır, medhedilecek olanın binde birini bile yapamaz:

²⁶ 333/12

²⁷ 63/6

²⁸ 113/7

²⁹ 228/4

³⁰ 235/5

³¹ 297/1

³² 333/10

³³ 334/16

*Biñde bir medh idemem kuvvet-i tab 'um yokdur
Şu 'arâ zümresinüñ kemteriyem müddehimi³⁴*

Ama söylediği bunca söz de muhabbetden kaynaklanır:

*Bu kadar sözlerimüñ aslı muhabbetdendür
Vire günden güne Hak 'ömr-i ferah tab '-ı güşâd³⁵*

Remzî, âlim kadar meseleye vakıf değilse de gazel tarzından anlar çünkü o şairler zümresindedir:

*Gerçi 'âlim gibi yok kuvvetimiz mes 'eyleye
Şu 'arâ zümresiyiz tarz-ı gazelden biliriz³⁶*

Memduhun medhini yazmasının haddi olmadığını söyleyen şair arz-ı hâlini eksiklikleriyle kabul etmesini ister:

*Degil haddim efendim medhini inşâ idebilmek
Kabûl eyle bu 'arz-ı hâlimüñ var ise noksânî³⁷*

Benzer örnekler için bkz: 352/12, 357/11, 360/30.

Remzî'nin Türkçeyi kullanımı yerel özellikler taşır. Özellikle Rumeli söyleyişine has “be”, “be ey”, “gel e” kullanımları dikkati çeker:

*Dil ferah kesb itmedür bezm-i muhabbetden murâd
Âşinâlıkdır “be” cânım bunca sohbetden murâd³⁸*

*“Be ey” Remzî ümidvâram visâlüñ va'di kalmışdur
Anuñçün gece gün vird-i zebânım ism-i yâ Ma 'bûd³⁹*

*“Be cânım” tâ bu deñlü âh u feryâdım işitmezsin
Hayâl-i hasretüñle zâr u âha olmuşum mecbûr⁴⁰*

*Hele ben sa 'yim ile dâmenini virmem ele
N'olur insâfa geleydüñ “a perî” sen de birâz⁴¹*

Remzî'nin dili kullanımında dikkati çeken Türkçe açısından galat kullanımları vardır. Türkçede “dem-be-dem” kelime grubu her anı ifade eder. Ancak şairin kelimeyi “her dem-be-dem” gibi kullanımı Türkçe açısından doğru değildir:

*Remziyâ esrâr[ı] gel nâdâna kılma âşikâr
İsteriseñ himmet-i yârüñ ola “her dem-be-dem”⁴²*

*Mübtelâ 'âciz fakîr ü derd-mende himmetüñ
Çün resân olmaktadır “her dem-be-dem” Ca 'fer Baba⁴³*

³⁴ 334/20

³⁵ 335/31

³⁶ 123/4

³⁷ 337/22

³⁸ 68/1

³⁹ 70/5

⁴⁰ 78/3

⁴¹ 110/4. Benzer örnekler için bkz: 88/5, 90/3, 90/5, 95/5, 101/7, 102/5, 106/2, 108/5, 114/5, 116/5, 135/5, 143/1, 143/5, 145/4, 160/6, 163/5, 168/4, 170/5, 182/1, 196/4, 196/7, 205/3, 220/1, 232/8, 236/4, 243/3, 254/1, 264/1, 305/1, 320/4, 331/1, 331/14, 378/5, 389/2.

⁴² 10/6

“Bunca” sıfatının zaman ifade eden “yıl” nitelemesi standart Türkçede “bunca yıldır” olması gerekirken “bunca yıllardur” biçiminde kullanılmıştır:

*“Bunca yıllardur” ser-i kûyında sâkin olduğum
Ol perî bir kerre şâyet eyleye isrâf-ı lâf⁴⁴*

Remzî'nin dili kullanımında dikkati çeken bir başka galat kullanım da yanlış çoğul yapmasıdır. Halk ağzında sıklıkla karşılaştığımız bu kullanımlar bir özellik olarak Remzî'nin şiirlerine de yansımış görünmektedir. “Şu'arâ” kelimesi zaten şairler anlamına gelir ve çoğuldur. Şair “şu'arâ” kelimesini tekil bir kelime gibi düşünüp kelimeye “-lar/-ler” ekini getirerek yeniden çoğul yapar:

*“Şu'arâyum” diyü da 'vâ idemem yâr saña
“Şua'râlar” arasında baña düşmez söz ü sâz⁴⁵*

Aynı durum “eşkiyâ”, “ağyâr” ve “uşşâk” kelimeleri için de geçerlidir:

*Ser-i kûyında yol yokdur geçilmez “eşkiyâlardan”
Kamusu mest ü şeydâdur cemâlûñ âfütâbından⁴⁶*

*Ta'accüb bundadur “agyârlar” mât olduğın bilmez
Çıkınca cân tenden vâz geçmez iddiâsından⁴⁷*

*Degüldür vasf[ı] mümkün ol yüzi mihr-i dirahşânûñ
Ne özge bülbülidür murg-ı dil ol verd-i ma'nânûñ
Esîridir kamu “uşşâklar” ey Remzî bil anuñ
Niçündür vasl-ı ümmîdle senûñ ey dil bu ikdâmuñ
Didim ey dil ferâgat kıl didi geçdim geçenlerde
Velikin bilmezim cânâ bu sevdâdan geçen nerde⁴⁸*

Bir başka yanlış kullanım da mükerrer nida kullanımlarıdır. “Ey” kelimesi nidayı ifade eder. Bunun yanına kelimenin sonuna eklenen nida “â”sı da ilave edilince mükerrer bir seslenme ortaya çıkar:

*“Ey dilâ” gel cân u dilden söyle bir medh-i velî
Hâb-ı gafletden uyanup zâr ide cân bülbüli
İsmi Sersem 'dir velî kim zât-ı pâki evliyâ
Râhına cânım fedâ ey Hazret-i Sersem 'Alî⁴⁹*

Bugün bahçıvan şeklinde karşıladığımız kelime bahçe işleriyle uğraşan, onu meslek haline getiren kimse anlamında kullanılır. Remzî kelimeye bir görevi sürekli yapan veya meslek edinmeyi ifade eden “-cı” yapım ekini getirerek kullanmıştır. Bu durum şairin veya Rumeli söyleyişinin etkisiyle olsa gerektir.

*Ne hoş üstâd-ı kâmil bağçebâncı
Virür her gün birer metâ ' pazara⁵⁰*

Remzî'nin dili kullanımında karşılaştığımız bir diğer husus alışılmamış kullanımlardır. Klasik şiirde sabah rüzgârını veya meltemi ifade için Farsça kurala

⁴³ 15/3

⁴⁴ 153/4

⁴⁵ 110/8

⁴⁶ 231/4

⁴⁷ 220/6

⁴⁸ 306/5

⁴⁹ 9/1

⁵⁰ 360/6

göre “bâd-ı sabâ” terkibi kullanılır. Remzî bu kullanımı kimi beyitlerinde Türkçe tamlama şeklinde “sabâ bâdı” veya Farsçadaki gibi “bâd-ı sabâh” şeklinde kullanmıştır:

*“Sabâ bâdı” peyâm-ı âfiyet ben isterim senden
‘Aceb mihr-i cihân-ârâ baña incindi mi imrûz⁵¹*

*Be ey “bâd-ı sabah” var kûy-ı yâri bir dolaş lutf it
Şemîm-i nâzenîninden getür ol nazlı dildârûñ⁵²*

*“Sabâ bâdı” niçün hiçbir peyâmuñ yok efendimden
Melâhat gülşeninde kâmet-i serv-i bülendimden⁵³*

Remzî'nin şiirlerinin bulunduğu yazmanın imlası hayli problemlidir. Problemin kaynağının şair mi müstensih mi olduğunu kestirmekse hayli zordur. Bu problemlerin başında “n” ve “ñ” nin yanlış ve tutarsız kullanımları gelir. İmlada “ñ” olması gerekirken olmayan veya “n” iken “ñ” olan veyahutta aynı kelimenin hem “n”li hem de “ñ”li biçimleri gibi kullanımları vardır: “Bânîsinüñ”, “ömrin/ömrüñ” gibi.

*Hezârân şükr ol kâdir İlâha
Kî itdi kendi “sun’uñ” âşikâre⁵⁴*

*Hayât “âbuñ” virür hâke semâdan
Anuñ hiç gelmez ihsânı şumâra⁵⁵*

*Devâm[ı] devlet-i “ömrüñ” fîrâvân
İdüp ırgür hemîşe i’tibâra⁵⁶*

*Niçe i’lâm ideyim her birine hâlimi ben
Beni hâlime “koyun” añladamam derd-i serüm⁵⁷*

*Niçe girdâb-ı gamuñ ka’rına saldı ‘aşkuñ
“Şaşkuñ” ördek gibi bahr-ı gama dalup çıkarım⁵⁸*

Bunun dışında kimi okumalarda çift yazımlar vardır. Arap harfleriyle imlada aynı kelimenin dal harfinden sonra hem y’li hem de y’siz yazımlarının olduğu görülür. “dersen” “dîrsen” örneklerinde olduğu gibi.

Remzî'nin özellikle medhiye ve tarih tarzı şiirlerinde daha sık kullandığı kalıp ifadeleri bulunmaktadır. Bir ölçüde kendini tekrar şeklinde değerlendirebileceğimiz bu kullanımlar okuyucuda bıkkınlık hissi uyandırır:

*Müjde-i teşrîfîne “kurbân tasadduk eyleyüp”
Cümle dervîş ü gedâ itdi du’â-yı bî-riyâ⁵⁹*

⁵¹ 116/3

⁵² 170/4

⁵³ 239/1

⁵⁴ 360/5

⁵⁵ 360/24

⁵⁶ 360/26

⁵⁷ 369/4

⁵⁸ 369/6

*Çok teşekkür eyleyüp "kurbânlar zebh eyledi"
Ya 'nî müstagnî olup hamd itdi dervîş ü gedâ⁶⁰*
"Hak erenler" kelime grubu da benzer bir kullanıma sahiptir:
*"Hak erenler lutf idüp" 'ömrin firâvân eylesün
Kim niğehlerden anı hıfz eyleyeler dâ'imâ⁶¹*

*Devâm-ı devletüñ tâ haşr olunca pâyidâr olsun
Penâhuñ dest-gîrûñ "Hak erenler yâr-ı gâr" olsun⁶²*

*"Hak erenler viridi" bir ferzend-i bî-mânendi kim
Şöyle bir lü'lü-i zî-kıymet durur olmaz bahâ⁶³*

"Arz-ı muhabbet" terkibi, "ne haddüm" de sık tekrarlanan kalıp ifadelerdendir (315/4a-b, 333/6, 2/10a-b, 11/5c-d, 20/2, 228/5 vd.):

*Murâd "arz-ı muhabbetdür efendüm"
Ki söz medhiyle geldi bu karâra⁶⁴*

Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu örnekler Remzî'nin ifadelerini sıklıkla tekrar ettiğini gösterir. Şairlik iddiasında bulunmaması veya şiir davasında iddialı olmadığını sıklıkla söylemesi bir ölçüde bu örneklerle doğrulanmaktadır.

Remzî, dilin zenginliklerinden olan atasözleri ve deyimlerden her şair gibi istifade etmiştir. Atasözleri ve deyimler bir dilin anlam yoğunluğunu taşıyan mecazlarla örülü özlü sözler grubudur. "Kul beşer insan şaşar." özlü sözü üzerine bina edilen beyitte "ayağı toprağını öpmek" deyiminden de yararlanmışır:

*Hâk-i pâyüñ öpmişüz pâyüñ ferâmûş eyleyüp
Remziyâ meşhûrdur "kim kul beşer insân şaşar"⁶⁵*

"Sabrın sonu selamettir." atasözü beyitte "Sabrın encâmı selamettir." biçiminde yer almıştır:

*Tahammül dâmenin elden bırakma Remziyâ merd ol
Bilirsin dilde meşhûr "sabrın encâmı selâmetdir"⁶⁶*

"Aşk mumuna pervaneden zarar gelmez.", "Ayak öpmekten ağız aşınmaz." gibi veciz sözler "Gözün aç." gibi deyimlerle desteklenerek beytin anlatımı güçlendirilmiştir:

*Ko yansın şem'-i hüsnüñ çevresinde murg-ı dil meşhûr
Meseldir "şem'-i 'aşka bir zarar pervânenen gelmez"⁶⁷*

⁵⁹ 357/8

⁶⁰ 354/6

⁶¹ 357/9

⁶² 316/2a,b

⁶³ 354/4. Benzerleri için bkz: 357/3, 359/3.

⁶⁴ 360/31

⁶⁵ 85/7

⁶⁶ 86/6

⁶⁷ 101/2

b. Remzî'nin Etkilendiği ve Etkilediği İsimler

Remzî'nin şiirlerinden kendi dönemi ve öncesinde yazılan şiirlerin birçoğunu okuduğu, kendi meşrebine yakın isimleri tanzir ettiği, hatta kimi şairlerle karşılıklı nazireler yazdıkları divanında bulunan şiirlerinden anlaşılmaktadır. Adı anılmamış olsa da bazı şairleri beğendiği ve onların etkisinde kaldığı ifade biçiminden ve söyleyiş özelliğinden fark edilebilmektedir.

Remzî'nin, şiirlerini zemin seçtiği yedi şair mevcuttur: Şûhî, Handî, Fevzî, Fâzıl, Râsim Paşa, Kenzî ve Hulûsî. Söz konusu isimlerin tercih edilmiş olması büyük ölçüde estetik kaygıdan ziyade tarikat birlikteliğinden kaynaklanmaktadır.

Remzî'nin, şiirlerini terbi, tahmis ve tesdis ettiği şairlerin manzumenin başlığında isimleri olmasına rağmen Kenzî dışındaki şairlerin net kimliklerine ulaşamadık. Gerek tarih ve yer gerekse tarikat ilişkilerinden hareketle taradığımız söz konusu mahlaslarla karşılaştırmalarımız sonucunda bu ilişkiyi doğrulayacak bulgulara ulaşamadık. Mesela Eski Zağralı Handî'nin Kıbrısla ve Kıbrıslı şair Kenzî ile olan ilişkisi, Remzî'nin de Kenzî'nin şiirini tahmis etmesi ve Remzî Divanı'nda Handî ile karşılıklı nazireleşmelerinin bulunması; Kenzî'nin Kalkandelen'de yöneticilik yapmış Abdurrahman Râsim Paşanın himayesinde bulunması, Remzî'nin Rasim Paşaya hem medhiye yazması hem de onun şiirini zemin şiir alması, muhtemel ismin Eski Zağralı Handî olması yönünde kuvvetli delil oluşturmaktadır. Ancak ne Handî'nin Remzî'nin şiirini tahmisi ne de Remzî'nin Handî'nin şiirini tahmisi veya zemin şiirleri Handî'nin yayımlanmış şiirleri içerisinde bulunamamıştır. Şair Şûhî'nin hangi Şûhî olduğundan da haberdar değiliz. 1683 yılında vefat eden Edincikli Şûhî'nin bir divanı vardır. Bu divanda söz konusu şiir bulunmamaktadır. Aynı durum Fâzıl için de geçerlidir. Fâzıl (öl. 1882) Bosnalı bir şairdir. Remzî ile hem çağdaş hem de aynı bölgenin insanıdır. Ancak söz konusu Fâzıl, paşalık görevlerinde bulunmuş Mevlevîliği ağır basan bir şairdir. Remzî'nin tahmis ettiği gazel Fâzıl Divanı'nda mevcut değildir. Bu durum Fevzî, Hulûsî ve Râsim Paşa için de geçerlidir.

Aşağıya alınan tahmis Remzî'nin Handî'nin şiirini tahmisidir. Zemin şiirin beyitlerine yapılan ilaveler her birinde bentle anlam olarak kaynaşmış görünmektedir:

Gazel-i Handî Tahmîs-i Remzî

*Nigâh-ı mestden yeg 'âşîka lutf-ı nihân olmaz
Güzeller nâz iderler 'âşîka ammâ ziyân olmaz
O şûhuñ tîr-i müjgânundan özge armagân olmaz
Ham ender-ham siyâh ebrûlaruñ varken kemân olmaz
O hûnî gamzenüñ yanında nâvek imtihân olmaz*

...

*Rumûz-ı 'aşk[ı] Remzî bu cihânda añlayan âdem
Gezer Leylâ diyü Mecnûn gibi bilmez gam-ı 'âlem
Beni dîvâne kıldı ol perî Allâhdur a'lem
Gazanferdür o dil-hâhum bilürsin Handiyâ her dem
Kemâl-i kuvvetinde kim dimiş şîr ü jiyân olmaz⁶⁸*

⁶⁸ 321/1, 5

Remzî'nin Kenzî'nin gazelini tahmisi de başarılıdır. Zemin şiirin mahlası makta beytinin ilk dizisinin son kelimesi olması hasebiyle ilave dizeler de Kenzî ile bitmek durumunda kalmış ve bent Kenzî'ye bir medhiyeye dönüşmüş görünmektedir:

Gazel-i Kenzî Tahmîs-i Remzî

*Göñül ol dil-rubâya hâlûñ i lâm eylemek güççe
Bu hâletle reh-i vaslında ikdâm eylemek güççe
Hem ol Sîmurg-tab'a sayd için dâm eylemek güççe
Felek devrinde bir er kâmunı râm eylemek güççe
Halâyıktan müberrâ râm-ı ahkâm eylemek güççe*

...

*Sen ol nâ-dîde şâ'irsın bulunmaz saña eş Kenzî
Suhen sahnında şî'rin pür-ziyâ misl-i güneş Kenzî
Didim ey Remzî eyvallah dimiş bu beyt-i beş Kenzî
Çıkup Kıbrıs diyârından sadeñden lü'lü-veş Kenzî
Dilâ bu 'arsa-i 'âlemd e hûb nâm eylemek güççe⁶⁹*

Remzî'nin başka şairlerin şiirlerini zemin şiir alması yanında onun şiirlerinin zemin şiir alındığı örnekler de vardır. Matla ve makta bentleri alınan aşağıdaki manzumede zemin gazel Remzî'nin olup Handî bu gazeli tahmis etmiştir. Başarılı bir tahmis olduğu söylenebilir:

Gazel-i Remzî Tahmîs-i Handî

*Şemşîr-i belâ-rîzine sînem siper oldı
Hün-ı cigerim cûşîş-i cûdan beter oldı
Akđı iki çeşmüm yaşı deryâ kadar oldı
Nâz itme gülüm cevr ü ceñâlar yeter oldı
Müjgân-ı gamuñ nâvek-i pür-cân-güzer oldı*

...

*Ağlatma bu Hândî kuluñ ey kâmet-i bâlâ
Kıl lutfına mazhar dile bahşet ferah-efzâ
Hicrin odı gitdikce füzûn olmada hâlâ
İfnâ mı ola 'aşkuñ ile Remzî-i ednâ
Medhinde senüñ her sözi süz-ı ciger oldı⁷⁰*

Handî'nin Remzî'yi tahmininin bir örneği de “Güfte-i Remzî Tahmîs-i Handî” başlığıyla yer almıştır. Hareketli bir kalıbın tercih edildiği şiirin başında “güfte” kelimesinin bulunuşu ve diğerlerinden ayrı tanımlanmış olması söz konusu şiirin bestelenmiş olabileceğini akla getirmektedir:

Güfte-i Remzî Tahmîs-i Handî

*Tut mâyeñi tahkîkde taklide uzatma
Gel berr-i beyâbâna bizi bende göz etme
Hem bezmini def' itmek için pek rumuz atma
Rahm eyle baña cevrini hünkârum uzatma
Râhında gubâr oldum ise pek de tozutma*

⁶⁹ 324/1, 5

⁷⁰ 315/1, 5

...
*Meksûr dil-i Handî yapılmaz nice şeyle
Magzım niçe serşâr olur defeyle nîle
Bu gerdiş-i pür- 'işveyi vasf it kerem eyle
Bu Remzî'ye agyârlıguñ aslını söyle
Yohsa baña hiç söz yirine böyle koz atma*⁷¹

Bir de yazılan şiirlerde herhangi bir gönderme olmamakla birlikte üsluptan ve tercih edilen kafiye ve rediften ipuçlarını yakalayabildiğimiz isimler vardır. Remzî bu isimleri okumuş onlardan etkilenmiştir. Bunların başında Fuzulî gelir. Fuzulî'nin;

*Benim tek hiç kim zâr ü perişân olmasun yâ Rab
Esîr-i derd-i aşk u dâğ-ı hicrân olmasun yâ Rab*

matlı gazelini Remzî tanzir etmiştir. Nazirenin zemin şiire göre başarılı olduğunu söylemek güçtür:

*Cihânda ben gibi dü çeşm giryân olmasun yâ Râb
Esîr-i hasret ü âlâm-ı hicrân olmasun yâ Râb*

...
*Egerçi vuslatı mümkün degüldür añladık Remzî
Hayâl[i] çeşm-i dilden bâri pinhân olmasun yâ Râb*⁷²

Remzî'nin şiirine nazire yazdığı bir başka şair Râsîh'dir. Râsîh'in "üstüne" redifli meşhur gazelini tanzir etmiştir. Râsîh'in gazelinin redifi öncesinde ilk beytinden itibaren ikileme mevcuttur. Remzî'nin gazelinde ise ilk beytin dışındaki beyitlerde ikileme vardır. Bu durum içerik ile birleşince Remzî'nin Râsîh'in şiirini "başarılı" sayılabilecek şekilde tanzir ettiği söylenemez. Bu durum iki şiirdeki hava değişikliğinden de kaynaklanmış olabilir:

*Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne
Urma zahmı sîneme peykân peykân üstüne*

...
*Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsîh'e bühtân bühtân üstüne*

*
*Uçdı gıtdi murg-ı dil bir şûh-ı devrân üstüne
Bülbül-i şeydâ gibi gül-berg-i handân üstüne*

...
*Remziyâ nâz ehlidür devr ü zamânuñ dil-beri
Söyledürler 'âşıkâ divân divân üstüne*⁷³

c. Divanı

Remzî'nin, Makedonya Milli Kütüphanesi (Narodna Ā Univerzitetska Biblioteka Skopje) Oriental Manuscript Turk I Koleksiyonu 159 numarada kayıtlı cönk tarzı bir yazmada Divan'ı vardır.

Divan besmeleden sonra;

⁷¹ 338/1, 5

⁷² 35/1, 6

⁷³ 252/1, 7

*“Na 't-ı Şerif-i Server-i Kâinât Meşhar-i Mevcûdât Muhammed Mustafâ
Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem Kasîde-i Medh-i Dervîş Remzî
Ey pâdişeh-i her dü serâ şâfi '-i mahşer
Ey şâfi '-i rûz-ı ceza şâhî-i peyâamber”*

başlık ve beytiyle başlar.

*“Bu dervîş derdmend Remzî-i giryânuñı
Hak Te 'âlâ itmesün senden cüdâ yâ Hüseyin”*

beytiyle sona erer.

Divanın yaprak sayısı 100, 230x108-205x105 mm. ölçülerinde, satır sayısı 17-20 (değişken), yazı nestalik, sırtı bez olup ciltsiz bir cöktür. Cöngün 1a yüzünde nemden çürümeler görülmektedir. Yazı alanlarında da yer yer su lekeleri bulunan cöngün özellikle 98-99. varaklarının uç kısımlarındaki mürekkep nemden dağılmış ve okunamaz hale gelmiştir.

Remzî Divanı'nda 30 kaside, 302 gazel, 4 murabba, 14 muhammes, 17 müseddes, 6 müsemmen, 1muaşşer, 3 tercî-bend, 2 terkîb-bend, 10 kıt'a, 1 matla' (tek beyit) olmak üzere toplamda 390 manzume vardır. Mevcut yazmada nazım şekillerinin sıralanışında bir bütünlük olduğu söylenemez. Divan'ın ilk manzumesi Hz. Peygambere kaside nazım şekliyle yazılmış bir şiiirdir. İkinci manzume elfiye tarzında 10 bent tutarında müzdeviç murabbadır. Divan'ın üçüncü manzumesi Oniki İmam medhine ayrılan altı bentlik muhammestir. Farklı nazım şekillerinde ve karışık olarak 17 manzumeden sonra “Gazeliyyât” başlığı ile (8a-55b) 283 gazel mürettep divan usulüne göre sıralanmıştır. 55b'den sonra farklı nazım şekillerinde; 3 müsemmen, 9 müseddes, 1 müsemmen, 1 tahmis, 4 tercî-bend, 1 muaşşer, 1 tahmis, 8 kaside, gazeller, heceyle yazılan şiiirler gibi manzumeler yer almıştır. Son manzume kaside nazım şekliyle yazılmış kerbelâ mersiyesidir.

Divan tarafımızdan yayıma hazırlanmış olup makale boyunca verdiğimiz şiiir numaraları söz konusu çalışmadaki numaraları karşılar. Remzî Divanı'nda gerek içerik ve gerekse kafiye ve vezin kullanımına dair dikkati çeken hususlar vardır.

1. Remzî'nin Şiiirlerinde Kafiye, Redif ve Vezin

Remzî'nin şiiirlerinde kafiye ve redif kullanımında birtakım kafiye hatalarıyla karşılaşırız. Klasik şiiirde pek rastlamadığımız bu türden hatalar çoğunlukla “n”, “ñ” hataları olarak karşımıza çıkmaktadır. Biraz da devrin imlası ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bu problemi bir gazelden yaptığımız alıntıyla örnekleyelim: Tamamı dokuz beyit olan gazelin kafiyesi “ûn” olup dördüncü beyti “ûñ” biçiminde kafiyelenmiştir. Aslında anlam olarak buraya yakışan “bâzûma”dır. Fakat kafiye hepten kaybolacağı için şiiir böyle bir formül bulmuş görünüyor:

*Efendim virmezem ednâ kuluñ ol genc-i Kârûn'a
Terahhum eyle sen de ben garîb ü çeşm-i pür-hûna⁷⁴*

...

*Helâk eyler idüm kendüm nihâyet gavgam andandur
Dayanur soñra zânû-yı tefekkür kendi “bâzûna”⁷⁵*

...

⁷⁴ 269/1

⁷⁵ 269/4

*Eliünde sîm ü zer yok nâfile lâf urma ey Remzî
Kulag asmaz zamâne dil-rubâsı dürr-i meknûna⁷⁶*

Aşağıdaki örnekte anlatım bozukluğu göze alınarak kafiye uğruna yanlış sapılmıştır. İlk ve son beyitlerinde görüldüğü gibi kafiye ve redif “-ânuñla bahs”dir. Ancak “Eyleyen bu bendenin dü çeşm-i giryânuñla bahs” mısraında kafiye ve redif doğru kullanılmış görünmekle birlikte mısraında anlam riske atılmıştır:

*Tîr-i âhum eylemez mi tîr-i müjgânuñla bahs
Dâg-ı hicrânım dahi çâh-ı zenehdânuñla bahs⁷⁷*

...

*Bilmem ammâ bezm-i dehr içinde nâdir olmalı
Eyleyen bu bendenin dü çeşm-i giryânuñla bahs⁷⁸*

*Remzî-i dil-haste bir mahlas-gulâmuñdur senüñ
Ba 'zular fark eylemez ister ide anuñla bahs⁷⁹*

Remzî'nin kafiye ve redif kullanımında olduğu gibi vezin kullanımında da dikkatimizi çeken hususlar vardır. Şâirin şiirlerinde yer yer ölçünün aksadığı örnekler(14/1, 184/3) yanında ihtiyaç duyduğu hece değerine göre kelimeyi medli/iki hece değerinde veya tek hece değerinde okumaları da bulunmaktadır. Aşağıya alınan iki beytin ilkinde “İmâm” kelimesi iki hece değerinde okunmuştur. İmlası aynı olmak kaydıyla ikinci beytin ilk mısraında geçen “İmam” kelimesi tek hece değerinde okunmuştur. Üçüncü beytin başında bulunan “İmâm” kelimesi takip eden hece sesli harfle başlamasına rağmen medli okunmuştur:

*Muhammed Bâkır 'aşkı ile cismüm eylesem altun
İmâm Ca 'ferüñ 'aşk u firâkı ile yâr olsam⁸⁰*

*İmam Kâzım 'Ali Mûsâ Rızâ 'nuñ 'aşkına dâ'im
Zebânım çâk olunca hâmeveş gevher-nisâr olsam⁸¹*

*Takî ile Nakî'nüñ mihrine bend eyleyüp gönüm
İmâm 'Askerî medhiyle evkât-güzâr olsam⁸²*

Benzer bir kullanım “şâh” kelimesi için de geçerlidir. İlk beytin birinci mısraında medde ihtiyaç yoktur. İkinci mısraında iki kez kullanılan kelime ihtiyaca uygun olarak medli okunmuştur. Aynı durum ikinci beytin her iki mısraının başında yer alan “şâh” kelimesi için de geçerlidir. Birinci mısraında takip eden hecenin sesli harfle başlaması dolayısıyla med ortadan kalkarken ikinci mısraının başında kelime tek hece olarak okunmuş, medde müsait olmasına rağmen medli okunmamış zihaf yapılmıştır:

*Şah Muhammed Bâkır oldı cümleye puşt u penâh
Şâh Sâdık Şâh Kâzım gonca-i handânumuz⁸³*

⁷⁶ 269/9

⁷⁷ 50/1

⁷⁸ 50/4

⁷⁹ 50/5. Benzer örnekler için bkz: 51/1, 169/1-69/7.

⁸⁰ 4/3

⁸¹ 4/4

⁸² 4/5

*Şâh 'Alî Mûsâ Rızâdur kible-gâh-ı ehl-i dîn
Şah Takî hem şâhımız 'Ali Nakî gülşânumuz⁸⁴*

2. Remzî'nin Şiirlerinde Muhteva

a. Genel Muhteva

Remzî Divanı'nda yazmanın farklı bölüm ve varaklarında kaside nazım şekliyle yazılmış 30 manzume olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Kaside nazım şekliyle yazılan 30 manzumenin 19'u medhiye biri de mersiye türündedir. Medhiyelerin biri naat, birisi münacaatla birlikte oniki imam övgüsü, ayrıca üç "Düvâzdeh İmam" medhi vardır. "Sersem Ali Baba", "Niyâzname-i Hızır Baba", "Cafer Baba", "Mercan Baba", "Münâcât Arz-ı Hâl-i Hazret-i Pîr" başlıklı medhiyeler kaside nazım şekliyle yazılmış şiirlerdir. Divanda gazellerden sonra musammatlar içerisinde doğrudan kaside başlıklarıyla yer almış 7, medhiye başlığıyla yer almış bir ve mersiye başlığı ile yer almış bir olmak üzere 9 kaside daha vardır.

Remzî Divanında 302 gazel vardır. Bunların 284'ü cöngün 8a-55b varakları arasında yer alır. "Harfû'l-elif" ile başlar ve her harften kafiyesi bulunmaktadır. Bu bölümün son gazeli "Remzî" redifiyle oluşturulmuştur. Geri kalanların biri 90a (361), dördü 92b-93b varaklarında (366-369), dokuzu 95b-96b (373-381), ikisi 97b (383-84), geri kalan üçü de 98a-b (386-88) varaklarında yer almaktadır. Gazellerden birisi (366) "güfte" başlığını taşır. Aruzun dört eşit parçaya bölünebilen "mefâilün mefâilün mefâilün" kalıbıyla yazılmış olup "eyleyen gönlüm" rediflidir. Bestelenmeye de müsait görünüyor.

Remzî Divanında bentli nazım şekli ile yazılmış 47 manzume mevcuttur. Bunlardan üçü tercî-bend, ikisi tercî-bend başlıklı olsa da terkîb-bend, 4'ü murabba 14'ü muhammes, 17'si müseddes, 6'sı müsemmen, biri muaşşer nazım şekli ile yazılmıştır.

Murabbanın ilki Hz. Ali övgüsüne yazılmış 9 bentlik müzdeviç bir elifnâmedir (2). İkincisi Sersem Ali Baba medhine yazılmıştır. İkisi Hulusî'nin şiirlerini terbi olup ilki sûfiyâne (327), ikincisi âşıkâne bir manzumedir (363).

Divanda bulunan 14 muhammesin ilki On İki İmam medhine ayrılmış mütekerrir bir manzumedir. Dokuzu tahmis biçiminde, geri kalanı müstakil muhammes şeklindedir. Çoğu tasavvufî içeriktedir (313, 315, 323, 325, 326, 346, 364, 365, 370, 389).

Divanda bulunan 17 müseddesin ilki "Der Medh-i Hazret-i Hızır Baba Sultan Kaddese Sırrahu'l-'Azîz" başlıklı iki mısraı mütekerrir bir medhiyedir (11). Müseddeslerin ikincisi 7 bentli iki mısraı mütekerrir olup "Bâlî Baba" medhine yazılmıştır (14). İki manzume âşıkâne birer şiirdir (305, 306). Mustafa ismine muvaşşah bir müseddesin de bulunduğu manzumelerin çoğu âşıkâne yazılmıştır. Divanda bulunan müsemmenlerden birisi iki mısraı mütekerrir beş bentli "Medh-i Hazret-i Hızır Baba Sultan Kaddese Sırrahu'l-'Azîz" başlığını taşır (12). "Güfte-i Müsemmen" başlıklı ikişer mütekerrir mısralı üç şiir vardır (302, 303, 304). "Gazel-i Müsemmen ü Muvaşşah be-İsm-i Mustafâ" başlıklı (314) iki mısraı mütekerrir

⁸³ 5/7

⁸⁴ 5/8

müsemmen (her bendin baş harfiyle ve son bentte M olacak şekilde tersten), iki mısralı mütekerrir beş bentli âşıkâne bir müsemmen (371) olmak üzere divanda toplam altı müsemmen mevcuttur.

Muvaşşer başlıklı tek şiir dört bentli, iki mütekerrir mısralı âşıkane bir şiirdir (320). “Medh-i Velfyyün Ni'âm Devletlü Râsim Paşa Muvaşşah ve Tercî-Bend-i Remzî” başlığını taşıyan manzume (316) Râsim Paşa medhine yazılmış vasıta mısralarıyla 12'şer mısralık bentlerden kurulmuş bir şiirdir. Şiirin başlığında “muvaşşah” notu varsa da muvaşşahını bu durumu göremedik. Diğer iki “tercî-bend” başlıklı şiir (319 ve 339) beşer bentten oluşmuştur. Divanda “tercî-bend” başlığını taşımakla birlikte terkîb-bend (317-18) olan iki manzume vardır.

Divanda kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmış 10 manzume vardır. Bunlardan birisi (13) medhiye içeriklidir. Geri kalan dokuzu tarih konuludur. Tarih konusu herhangi bir nazım şekline mahsus değildir. Ancak çoğunlukla kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmışlardır.

b. Tarihleri

Remzî'nin altısı yapı, yedisi doğum, ikisi ölüm, biri atanma, biri kitap yazımı, biri dervişlerin dergâha gelişi, diğeri de dört biraderin cemiyet tarihi olmak üzere 19 tarihi vardır. Bunların bir kısmında manzum söylenen tarihin ebced değeri tarih mısraından sonra rakamla da yazılmıştır. Büyük bir kısmında ise rakam yoktur. Tarihlerin hesaplanmasında sağlıklı bir sonuca ulaşabildiğimiz söylenemez. Bu durum yazmanın ilgili beytinin yanına rakamla verilen tarihler için de geçerlidir. Kimi tarih manzumelerinde iki mısradaki ayrı ayrı iki tarih söylendiği ifade edilmiş ancak hesaplamalarımızda birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Yapı tarihlerinin ilki Sersem Ali Baba Meydanı Kubbesinin tarihidir (340). 1225/1810-11 tarihini taşır:

Gedâyam derd-mendem Remziyâ böyle didüm târîh

Bu vakfa cehd iden câna cefâ gösterme yâ Yezdân

İkincisi Abdurrahman Paşa Camii tarihidir. Şiire göre önce “mazbutça” bir cami imiş, zamanla harab olup yok olmaya yüz tutmuştur. Abdurrahmân Paşa da camii yeniden inşa ettirmiştir. Cami öyle nakışlıdır ki değil müslüman olanlar onu gören Hristiyanlar bile iman etmeyi arzularlar.

Gelüp üç er kılup gitdi meger târîh imiş Remzî

Müzeyyen câmi '-i şer '-i usûl-i Mustafâ hakkâ⁸⁵

Üçüncü tarih de Abdurrahman Paşanın yaptırdığı köprünün tarihidir. Muhtemelen Kalkandelen şehrinin içinden geçen Pena Nehri'nin üzerine kurulmuştur. 14 beyit tutarında kaside nazım şekliyle yazılan tarih manzumesine göre Şar Dağı'ndan doğan nehrin suyu berrak, latif, zengin fakir herkesin beğenerek içtiği bir sudur. Fakat çoşunca önünde engel tanımayıp ovayı çer çöple doldurur. Bunun için var olan köprüler yetersiz gelmiş ve yeni bir köprü ihtiyacı doğmuştur. Köprünün tasarımında ustası sanki “kavs-i kuzah”ı örnek almış ve bir kemer köprü yapmıştır (344).

Bir diğer tarihi yine Abdurrahman Paşanın bir hamamı restore ettirmesini konu alır(347). Manzumeye göre hamam eskiden beri harap vaziyette imiş. Onu

⁸⁵ 343/5

irfan kaynağı ve temiz zat olan Abdurrahman Paşa bina ettirmiştir. Remzî bunun için bir beyitte iki tarih söylemiştir:

*Didüm hammâm-ı râhat-bahş için bir beyt iki târîh
Du 'âdur Remziyâ maksûd dilde eyleyen cevân*

*Virür cânâ safâ bil tâhir eyler âdemi cânâ
Bu hammâm-ı safâ-efzâda diller şâd olur bâ-cân⁸⁶*

Bir diğer tarihi “Târîh-i Sarây-ı Hasan Paşa” başlığını taşır. Recep Paşanın dördüncü oğlu olan Hasan Paşanın yaptırdığı saraya tarihtir. Hasan Paşa Sarayı, kibleden esen cana can katan rüzgârı alır. Hayat dolu suyu akar. Süslü, dört köşeli mazbut bir saraydır. Mesirelik, insanın içini açan havadar bir yerde yapılmıştır. Bahçesinde gül, karanfil, nergis ve reyhan misk kokusuyla insanın dimağını doldurur:

*Nesîm-i kible-i cân-bahşına bir zerre hîc söz yok
Fîrâvândur akar âb-ı revân[ı] pür-hayât-efzâ*

*Müzeyyen çâr-güşe şöyle mazbût mesned-i 'îrfân
Mesîre hûb u hürrem hem hevâ-dâr böyle bir me 'vâ*

*Münakkaş nakşına tahsîn okur Behzâd görseydi
Olunca böyle olsun kasr-ı 'âlî hûb u müstesnâ*

*Husûsen ravzasında gül karanfûl nergis ü reyhân
Dimâg-ı âdemi eyler mu 'attar bûy-ı müşkâsâ*

10 beyit olan manzume kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır. Tarih beytinin yanına yazılan yapım tarihi 1258/1842-43'tür:

*Du 'acıyam didüm Remzî serâyâ bir yeñi târîh
Pek a 'lâ nev serây-ı dil-güşâ yaptı Hasan Paşa⁸⁷ Tarih: 1258/1842-43*

Remzî'nin son yapı tarihi Recep Paşanın oğullarından Celaleddin Beyin Jülibe'de yaptırdığı sarayın tarihidir. Bu gönül açıcı saray ferah ve süslemelidir. Akarsuyu ve bağ bahçesi gül gülistandır: 1253/1837-38 yılında inşa edilmiştir:

*Bezmgâh-ı ehl-i dil derseñ sezâdur işte bu
Hem münakkaş hem müferreh bu serây-ı dil-güşâ*

*Zann idersin kim hayât ırmâgına ugrar gelür
Böyle hâsiyyetlidir âb-ı revânî dâderâ*

*Hak erenler eyleye bânîsinüñ 'ömrin tavîl
Bâg u bağçe gül gülistân her taraf medhe sezâ*

...
*Geldi bir er didi söyle Remziyâ nev târihin
Bâbı feth olsun serây-ı cân-fezâ cây-ı safâ⁸⁸*

⁸⁶ 347/15-16

⁸⁷ 358

⁸⁸ 359

Remzî'nin tarihlerinden ikisi ölüm tarihidir. Bunlardan ilki Sofya Mütesellimi Merhûm Es'ad Ahmed Begûn vefât tarihidir:

Ezelden 'âdetullah böyle câri oldığın bildi

*Rumûz-ı "irci 'i" emriyle terk-i hânûmân oldi*⁸⁹ Tarih 1227/1812-13

İkincisi Sofya Mütesellimi Es'ad Ahmed Beyin eşinin ölüm tarihidir. Manzumeye göre eşinden 9 yıl sonra ölen Müslime hayli genç gitmiştir:

Dahi kâm almadın 'ömri cevânından o pür-hasret

Koyup bezm-i fenâyı meclis-i 'ukbâya tutdı râh

Olupdı Müslime ol zât-ı pâküñ nâmı çün dilde

İrüp cân sem 'ine çün "irci 'i" emri anuñ nâgâh

...

Vefâtun gûş idüp Remzî du 'â idüp didüm târih

*Şefi 'ola aña ol Fâtûmâ binti Habîbullâh*⁹⁰ Tarih 1236/1820-21

Remzî Divanı'nda yedi de doğum tarihi mevcuttur. Birisi İştîp'te oturan Nazırzade Abdulkadir Beyin oğlu Murtazanın doğumuna söylenen 1257/1841-42 tarihidir (345). Diğerleri Hasan Paşanın oğlu İsmail'in doğumuna yazılmıştır (352). 1251/1835-36 tarihini taşıyan manzumenin iki beytine iki tarih düşülmüştür (352/13-14). Üçüncüsü Abdurahman Paşanın oğlu Üzeyr için yazılmıştır. Bizim ilgili beyitten çıkarabildiğimiz rakam 1249/1833-34 rakamıdır (353). Beytin ilk mısrasında "bir ihrâc" dendiğine göre "201" rakamını çıkarmak gerekir ki o zaman da 1049 tarihi çıkar. Bu şairin yaşadığı döneme uymaz. Dördüncüsü Hasan Paşanın çocuğu Rıza'nın doğumu için yazılmıştır. Doğum tarihini "Mîr Rızâ"nın ebced değeri olan 1251/1835-36 tarihi verir (354). Beşincisi de Hasan Paşanın oğlu Mahmut Tal'at'ın doğumuna yazılmış tarihtir (355). 1250/1834-35 tarihini taşır. Altıncısı Recep Paşanın ikinci oğlu Hıfzî Ali Paşanın oğlu Halil Kâmil'in doğumuna yazılan tarih kıtasıdır (342). 1247/183-36 tarihine karşılık gelir. Yedincisi de Recep Paşanın küçük oğlu Celaleddin Beyin oğlu Es'ad için yazılan tarih manzumesi olup 1251/1835-36 tarihini taşır (357).

Remzî'nin bir kitap yazımı bir de atama tarihi vardır. Kitap yazımında, ilgili manzumeye göre Köprülülü Muhammed Bey Muhammediye isimli kitabının inşasının tamamlanmasına tarih talep etmiş Remzî de bir tarih söylemiştir (348):

Gelüp bir er didi söyle be ey Remzî didüm târih

İrüp 'avn-i İllâhî bu kitâbı eyledi inşâ

Remzî'nin birçok tarih manzumesinde olduğu gibi kitabın inşa tarihine ait anlamlı bir tarih çıkaramadık. Remzî'nin atama tarihi, Sofyalı Osman Paşanın vezaret tarihidir. Osman Paşa, yeniçerilikten yetişerek kul kethüdası olmuştur. 1237/1822 yılında mîrimîrânlık ile Boğdan Başbuğu olup Eskişehir mutasarrıfı olmuştur. 1822 senesi ortalarına doğru İsakçı muhafızı, arkasından Varna muhafızı olmuştur. 1246/1830-31 yılında vezirlikle Niş muhafızı olmuştur. Sonra Kayseri sancağı verilmiş, 1247/1832'de Bursa'ya gönderilmiştir. 1247/1833-34'de mirimiranlıkla Sofya mutasarrıfı olmuş, 1253/1837-38'de ayrılmış ve vefat etmiştir

⁸⁹ 350

⁹⁰ 351

(Sicil, c.4, s. 1302). Manzumeye göre Sultan Mahmud Osman Paşayı Niş'in muhafazasına vezaretle tayin etmiştir (1246/1830-31). Remzî de;

Getürdi çâr-yârı yâda hâtif söyledi târîh
Dem-â-dem devlet ile şâz dâ'im ol mübârek bâd

beyti ile tarih düşürmüştür(349).

Bunların dışında Remzî'nin Dervişlerin Sersem Ali Baba Dergâhı Meydan Kubbesinin Recep Paşa tarafından tamir ettirilmesinden sonra (340) dervişlerin dergâha gelişlerine düşülen tarih manzumesi (1231/1815-16) ile Recep Paşanın çocuklarının bir araya gelişine düşülen (342) tarih manzumesi vardır. Bir beyitte iki tarih söylenmiştir:

Remziyâ bir beyt dü mısra 'iki târîh didüm
Söz degül hayr du'âdur dilde maksûd u merâm

Hamdulillah çâr dâder bir araya geldiler (1246/1830-31)
Hak hatâdan saklasun tâ kim anı yevmi'l-kıyâm (1246/1830-31)

c. Tarikat Büyükleri

Remzî Divanı'nın muhtevasında dikkat çeken bir başka husus da tarikat büyüklerinin övgüsüne yazdığı şiirlerdir. Bu isimlerin başında Sersem Ali Baba gelir. Divanda Sersem Ali Baba'nın söz konusu edildiği beş manzume vardır. Bunlardan ikisi doğrudan Sersem Ali Baba'nın övgüsüne ayrılmıştır (9, 10). Sersem Ali Baba'nın anıldığı diğer manzumeler farklı vesilelerle gerçekleşmiştir. Birisi Sersem Ali Baba Türbesi'nin tamirine düşülen tarih vesilesiyledir (340). Diğeri Remzî'nin Hulusî'nin gazelini terbisi münasebetiyledir (327). Bir diğeri de Rasim Paşa övgüsüne ayrılan tercî-bend vesilesiyledir (316).

Remzî'nin medhiye ismini andığı isimlerden birisi Cafer Baba'dır. Bugün Vrutok köyünde hala türbesi bulunan (Aruçi 2001: C.24/263) Baba'nın övgüsüne yazılan şiir altı beyitten oluşup "Cafer Baba" redifini taşır (15). Remzî'nin bir başka medhiye yazdığı kişi Mercan Baba'dır. Şair, şiirini Mercan Baba'nın kabrini ziyareti vesilesiyle yazmıştır (16). Bâlf Baba, şairin övgü yazdığı bir diğer manzumesidir. Bugünkü bilgilerimize göre "Sofya'da Knyaņevo mahallesinde bulunan Bâlf Baba Türbe ve Tekkesi önce yıktırılmış, daha sonra türbenin yerine sembolik bir mezar yaptırılmıştır. Söz konusu mezar günümüzde muhtemelen yıktırılan tekkenin yerine inşa edilen kilisenin avlusunda bulunmaktadır." (Şahin 2009: C. 37/348). Manzumeden anlaşıldığına göre Remzî Bâlf Baba'nın dergâhı ve türbesini ziyaret etmiştir. Bu vesileyle de bir medhiye yazmıştır (14). Remzî'nin medhiye yazdığı tarikat büyüklerinden birisi de Hızır Baba'dır. 17. yüzyıl, Makedonya'nın Kırçova kazasına bağlı köylerin İslamlaşma sürecinin hızlandığı bir dönemdir. Arnavutluğun yüksek yaylalarından getirilip bölgeye yerleştirilen Müslüman Arnavutlar ile Bektâşî dervişlerin bu sürece önemli katkıları olmuştur (Kiel 2001: C. 24/440). "Özellikle Makedonski Brod yakınlarındaki Hızır Baba Tekkesi, Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanatının başlarında kurulmuş olup vergiden muaf tutulmuştur ve yolcular için bir sığınak vazifesi görmüştür." (Kiel 2002: C. 25/440). Remzî'nin Hızır Baba medhine yazılmış üç manzumesi vardır. İlki, şairin Hızır Baba'nın Dergâhını ve türbesini ziyareti vesileyle yazılmıştır (11). O temiz zat "Şâh-ı Özbek-zâde"dir. Himmetine ulaşan ölüm görmez. Bahçesi cennet gibi cana hayat verir (11/4). Remzî'nin Hızır

Baba'ya yazdığı ikinci medhiye de yine dergâha ziyaret vesilesiyledir (12). Üçüncü manzumesi kıt'a nazım şekliyle ve hece vezniyle kaleme alınmış 20 beyit tutarında bir nazımdır (13).

Sonuç

Hayatı hakkında edebiyat tarihi kaynaklarında bilgi bulamadığımız Remzî, şiiirlerinden anlaşıldığına göre en geç 18. yüzyılın son çeyreğinde doğmuştur. Ölüm tarihi ise 1258/1842-43 yılından sonradır. Kalkandelen civarında yaşadığı anlaşılan Remzî Sudevîzade olarak anılmıştır. Bektaşî tarikatine mesnubiyeti olan Remzî'nin resmî bir görevi olup olmadığını bilmiyoruz. Ancak yaşadığı dönemde Kalkandelen ve havalisinde bürokraside etkin olan Recep Paşa ve oğulları ile münasebetlerinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. Değişik vesilelerle onlara medhiyeler ve tarihler yazmıştır.

Bektaşîliğin hayli yaygın olduğu bölgede başta Harabâtî Baba Tekkesi ve etrafta bulunan tarikat büyüklerinin türbe ve tekkeleri Remzî'nin şiiirlerinde kendisine yer bulmuştur. Tam bir Bektaşî müridi olduğu anlaşılan Remzî, Sersem Ali Baba, Hızır Baba, Mercan Baba, Cafer Baba, Bâlî Baba gibi isimlerin mezarları ve dergâhlarını ziyaretle kendilerine medhiyeler yazmış; kerametleri ve himmetlerinin altını çizmiş ve ruhaniyetlerinden meded ummuştur. Bunların dışında Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve oniki imamı konu alan şiiirler yazmıştır.

Remzî, divan tarzında şiiir yazmakla birlikte halk ve tekke şiiirine de yakın durduğu görülmektedir. Mürettep bir divandan beklenen özellikleri yerine getiren şairin 30 kaside, 302 gazel, 4 murabba, 14 muhammes, 17 müseddes, 6 müsemma, bir muaşşer, 3 tercî-bend, 2 terkîb-bend, 10 kıt'a, bir matla' olmak üzere toplamda 390 manzumesi vardır. Divanı oluşturan şiiirlerin bulunduğu yazma cönk tarzı bir defterdir. Manzumelerin yazımında tam bir tertip bulunmamaktadır. İmlada hataları dikkati çeken yazmada özellikle “n”, “ñ” yazımlarında problemler görülmektedir.

Remzî kendi ifadesiyle “iyi şairlik” iddiasında değildir. O daha çok kalemini tarikat düşüncesinin emrine vermiş samimi bir dervîştir. Buna rağmen geleneği bilen, zaman zaman da divan estetiği içerisinde iddiasını belli eden bir şairdir. Yer yer kafiye ve redif kullanımında, vezinde birtakım aksamalar dikkati çekmekte; yaşadığı coğrafyada konuşulan Türkçeyi yansıtmaktadır. Mahallî özellikleri şiiirine taşıyan şair özellikle tarih manzumeleri ve medhiye tarzında yazdığı şiiirleri ile devrine ve bölgesine ışık tutmaktadır. Yazdığı nazireler hem kendisinin gelenekte öne çıkan şairleri okuduğu hem de Kenzî, Handî gibi kimi devri şairleriyle irtibatta olduğu izlenimini vermektedir. “Güfte” başlıklı şiiirlerinde tercih edilen vezin, muhteva ve dil bu manzumelerin bestelenmiş olabileceği, en azından bu amaca matuf yazıldığı kanısını uyandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- ARUÇI, Muhammed, 1997, “Harabâtî Baba Tekkesi”, *TDVİA*, C. 16, s. 69-71.
ARUÇI, Muhammed, 2001, “Kalkandelen”, *TDVİA*, C. 24, s. 262-263.
AYDEMİR, Yaşar-Abdülkadir Hayber, 2007, *Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Katalogu*, TİKA Yayınları, Ankara.
Makedonya Milli Kütüphanesi (Narodna I Univerziteteska Biblioteka Skopje) Oriental Manuscript Turk I koleksiyonu (OMCT I) 159.

- İBRAHİMĞİL, Mehmed, 1997, “Kalkandelen (Tetovo) Alaca-Paşa Camii”, *Vakıflar Dergisi*, XVI, s. 249-66.
- KIEL, Machiel, 2002, “Kırçova”, *TDVİA*, C. 25, s. 440
- MEHMED SÜREYYA, 1996, *Sicill-i Osmânî*, (Haz. Nuri Akbayar), C. 16, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ŞAHİN, İlhan, 2009, “Sofya”, *TDVİA*, C. 37, s. 348
- ŞÛHÎ, 2012, *Şühî Bengîzâde Dîvânı ve Tahlili*, (Haz. Azime Çukurlu), (Osmangazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.